عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا :

فیکر لەشیعردا دەبێ ئەو هێزو وزەیە بێ کە بەحەساسیەتی شیعریی بارگاوی کراوە.

دەقی شیعری بەردەوام لەبەرامبەری ئەوەی کەدێ، بەدیار نادیاری هەتا هەتاییەوە جێماندەهێڵێ.

منداڵ لەلوتکەی خەیاڵ و لوتکەی چێژوەرگرتندا پەیوەندی خۆی لەگەڵ شتەکان دادەمەزرێنێ و ناو لەشتەکان دەنێ.

سازدانی : مەریوان هەڵەبجەیی

پ1/ ئایا حاڵەتی نووسین بەلای(عەبدولموتەڵیب) حالەتێکی سروشتیە، یان بەمانایەکی دی چوونە نێو چەمکە باوەکانە بۆ وروژاندنی پرسیارە مەعریفیەکان؟

_ نووسین هەرگیز وەك حاڵەتێکی سروشتی پرۆسیسە ناکرێ، بەڵکو تاسەر ئێسقان ناسروشتی دەکەوێتەوە، نەك لەبەر ئەوەی خودی نووسین جۆرێك بێ لە وڕێنە، بەڵکو چونکە فەزای نووسین، یان فەزای پرۆسیسەکردنی نووسین فەزایەکە دەست بەسەر هەستو نەستدا دەگرێت، فەزایەکی خەیاڵئامێزە، سنورەکانی دیاری ناکرێ، هەمیشە بەشێکی گەورەی ئەودیوو ئاگایی داگیری دەکات ئەگەرچی بەشێك لەو فەزایە بە پەیوەندییە دیارەکانەوە دەلکێ، یان بەمانایەکی دیکە رۆشنبیریی و مەعریفە رۆڵی تیا دەبینێ، بەڵام بەشێکی دیکەی راستەوخۆ بۆ پەیوەندییە نادیارەکان دەگەڕێتەوە، مەبەستم لە پەیوەندییە نادیارەکان بەشێك لەیادەوەری و بەشێکی بۆ قۆناغی منداڵی دەچێ.

بەدیوەکەی دیکەش قسەکردن لەنووسین، هەر تەنها قسەکردن نییە لەو وزە هێرش بەرانەی کە بیرکردنەوەو تێڕامان دەستیان لەداهێنانیدا هەیە، بەڵکو قسەکردنیشە لەو وزە متبووانەی کە دەکەونە خەیاڵی زمانەوە، ئەو وزە متبووانەی کە دەکەونە نێو پەیوەندییە نادیارەکانی ئەو دیوو ئاگاییەوە. کەواتە نووسین هەم سەرچاوەدارەو هەم بەخەیاڵکردنی زمانەوە دەلکێ، ئەگەر سەرچاوەدارێتی، نووسین بۆ نووسەرو پەیوەندییەکانی نووسەر بەزمانەوە بەندبێ، ئەوە خەیاڵی زمان مێژووی وشەو پەیوەندییە هەرەمەکییەکانی وشە دەستیان لەداهێنانی هەیە. بەڵام ئەگەر ئەو پرسیارە وەرگێڕین و بکەوینە بەشی دووەمی پرسیارەکەوە، دەڵێم من لە پشت پرۆسەی نووسینی ئیبداعیدا هەرگیز نیازو مەبەستێکی دیاریکراو نابینم، نەك هەر هێندە بەڵکو بەبڕوای من هەموو نیازو مەبەستێکی دیاری کراو بەهەموو

ماناكانييەوە جۆريكە لەشێوانی نووسين، جۆرێكە لە لەكەداركردن و كۆت و بەندكردنی نووسين، بەديوەكەی ديكەش جۆرێكە لەهەڵخەڵەتانی خوێنەر.

پ2/ باقسە لەمنداڵی بكەين، من پێموايە منداڵی بەشێكی زۆری يادەوەری هەموومانی داگيركردووە، ئەوەی ئەمرۆش كاری لەسەر دەكەين گەڕانەوەيە بەشوێن چيرۆكە بچووكەكانی ئەو يادەوەرييە، پێم باشە بزانم منداڵی لای تۆ چەند توانيويەتی پەنجەرەكانی ئێستا بشكێنێ؟

وشەی منداڵی هەميشە بەشيعرەوە دەلكێ، چونكە بەسيحركردنەوە بارگاوييە، بزۆزی منداڵ پرسيارێكی گەورەی شيعرييە، منداڵی من دەريايەك بوو خەياڵ شەپۆلی تيادەدا، سەرەڕای ئەوەی كە منداڵ خۆی تۆپەڵێك خەياڵە، منداڵ كائينێكی واقيعيە بەڵام لەدەرەوەی واقيع دەژی.

سەرەتای منداڵيم دنيايەك بوو لەترس و تەنياييێ ئەو كاتەماڵەكەمان لە بەرامبەر (ئاشی ئەحمەد چەڵەبی) ماڵێكی تەنيا لەتەنيشت حەساری " عزەددين ئاغا" لەخانويەكی قوڕدا دەژيايين، من ئەو كاتانە هەميشە تەنيا بووم، خوشكێكی لە خۆم گەورەترم هەبوو، بەڵام زوو مردن برديەوە، من لەو ماڵەدا هەميشە تەنيا بووم، ئەوەی كە زۆر جێگای دڵخۆشيم بوو، داپيرەم بوو، داپيرەی من مرۆڤێكی تابڵێی رۆح سووك و قسە شيرين بوو، زمانی ئەو لەهەموو ئەوانيديكە جيابوو، ئەو سيحرێك لەگوفتارو رەفتاريدا هەبوو، ئەو سيحرە پاشان زانيم كە بەو كوردييەوە بەند بوو كە ئەو قسەی پێدەكرد، داپيرەم خەڵكی (مەهاباد)بوو، بەكوردی موكريانی قسەی دەكرد، منی سەرسامی قسەو چيرۆكەكانی خۆی كردبوو، ئەگەر ئەوم لەگەڵ بووايە، ياريكردن و بەزم و رەزمی منداڵانەم فەرامۆش دەكرد، بەشێكی گەورەی ژيانی من داپيرەم داگيری كرد بوون بەشەكەی ديكە دايكم بوو، چونكە ئەو كاتە باوكم "پێشمەرگە" بوو، دايكم بەدەوام ترسی ئەوەی لەناو دروست دەكردم كە ئەگەر لەماڵ دووربكەومەوە"قەرەجەكان" دەمبەن، جگە لەوەی كە شێتێك هەبوو بەناوی " هەياس" شوێنی ئەو شێتە بن ديوارەكانی " ئاشی ئەحمەد چەلەبی" بوو، هيچ منداڵێك نەيدەوێرا لەماڵ دوور بكەوێتەوە، هەياس شێتێك بوو بەزەيی بەهيچ كەسێ نەدەكرد، گەورەو بچووكی دەدايە بەر زەبری خۆی، ئێمەی منداڵ ئەوكاتە كێ بەركێمان لەسەر ئەوە دەكرد كە كێ بتوانێ بەدارلاستيك و قۆچەقانی و دەست جوانترين وێنە، يان گيانلەبەر لە پەنجەرەی كارگەی سەهۆڵی ئەحمەد چەلەبی دروست بكات ئەو كارگەيە زۆر بەرز بوو دنيايەك پەنجەرەی تيابوو، من گەرچی لەزۆربەيان بچوكتر بووم، بەڵام بەخت يارم بوو توانيم بە بەردە بچكۆڵەكەی دەستم جوانترين وێنەی مشك لە پەنجەرەكە بكێشم، ئيتر لەنێو منداڵان باسی ئەو مشكە ببووە چيرۆك زۆر شانازيم پێوە دەكرد، ئەو مشكە ی من وێنەی نەبوو،

ئيتر كاری ئێمە ئەوەبوو، يان لەتەنيشت ماڵی ئەحمەد چەلەبی بەدوای پەپوولەو كوللەو پشيلۆكەدا راماندەكرد، يان لە پشت كێلی گۆڕەكان چاوشاركێمان دەكرد، دنيای ئێمە دنيايەك بوو تابڵێی دوور دوور لەنازی منداڵانە دوور لە ياری و سەفەر..

بەشێكی ديكەی منداڵيم دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی (1974-1975) ئەو ساڵانەی كە (باوك) بەخۆی و بەراديۆ خشخشكەرەكەيەوە جولەو پرسياری منداڵانەی منی بێدەنگ دەكرد، ئەو ساڵانە تەمەنی من نزيكەی هەشت، نۆ، ساڵان دەبوو، لەگەڵ ئەوەی كە ماڵەكەمان بۆ گەرەكی (كوران) گواستەوە، بەڵام

تەنیایی‌و ترس‌و بێدەنگی ماڵ جگە لە خەیاڵکردن، جگە لەدواندنی بێدەنگی ئیتر یارییەکی دیکەی بۆمنی منداڵ نەهێشتبووەوە.

ترسی من لەوێوە دەستی پێدەکرد کە دەرگاو پەنجەرەکان دادەخران‌و ئیتر رادیۆی باوك فەزایەك بوو بەهێرشی پێشمەرگەو تەیارەو تۆپ‌و..تاد، پڕدەبووەوە، منیش لەوێوە بەو خەیاڵە وردەی خۆمەوە وێنەی شەڕەکانم دەکێشا، تا رادیۆیەکە بێدەنگ دەبوو من لەوێنەکێشانی شەڕەکان نەدەکەوتم من دەرهێنەرێکی بچکۆڵە بووم کە هەمیشە سەرکەوتنم بۆ چیاو بەفرو دۆڵ‌و شیوو کانی تۆمار دەکرد، هەمیشە کوشتارگەکانم بە پۆستاڵ‌و سیمای رەش‌و کڵاوە سەربازییەکان پڕدەکردەوە، بەڵام کاتێك رادیۆ بێدەنگ دەبوو، کاتێك شتەکان لەدیدی باوك بەبزەی سەرکەوتن رەنگ دەکران، ئیتر منی منداڵ لەوێوە ، لەوکاتەی کە دەچوومە سەرجێگای نووستن بەوکاتەی کە خەو دەیبردمەوە، دووبارە دەکەوتمە نێو هەمان فەزاو خەیاڵ، نێوهەمان کارەسات، نێو هەمان شەڕو کوشتارگە، بەڵام ئەو جارەیان نەك وەك سەرکەوتوویەك کە فەزای ماڵ رەنگەکانی تۆخ دەکردەوە، نەك تەنها وەك وێنەکێشێك بەڵکو وەك رەدوونراوێك، وەك شەڕکەرێکی بەزییوو، بە بیرم دێ چەندان جار بۆ لای پیاوچاك‌و ماڵەشێخ‌و مەلایان بردووم، تاوەکو نووشتەیەکم بۆ بکەن کە چیتر شەوان لەخەو رانەپەڕم، بەدەم خەووەوە رانەکەم، چیتر شەوان بەدەم خەووەوە شەڕ نەکەم، بەدەیان جار بەدەم خەووەوە لەترسی تەیارەو تانك‌و تۆپ رامکردووەو خۆم بەدیوارەکان دەکێشا، بەدەیان جار ئەو هاوینانەی کە لەسەر(بان) دەنووستین بەدەم خەووەوە لە پەیژەکانەوە خلدەبوومەوە، من هەمیشە لەخەودا تەیارەیەك بەدوامەوە بوو، هەمیشە ئاراستەی لولەی تانك‌و تفەنگەکان رووبەرووی سینەم کرابوونەوە، ئەگەرچی لەماڵێکی بێدەنگ پەروەردە کراوم، بەڵام دەنگی هەموو دنیا شەڕی هەموو دنیا لەناو خەیاڵی مندا بوو، لەنێو سەری مندا بوو، لەدەرەوەی ئەو رادیۆ نەعلەتیەو لەدەرەوەی تەیارەو بەدەم خەو رۆیشتن، حەزی گەورەی من تێکەڵبوونێکی سەیر بوو لەگەڵ بوونەوەرە بێدەنگەکان، بەردەوام بەدوای ئەو زیندەوەرانەوە بووم کە زیان بەمرۆڤ ناگەیەنن، خوای گەورەی من(کۆتر) بوو، بەقەد هەموو دنیا کۆترم خۆشدەویست، کاتێك کۆترێکم نەخۆش دەکەوت ئیتر منیش نەخۆش دەبووم،قەت لەتێڕامانی کۆتر بێزار نەدەبووم، ماوەیەك هەموو کاتی خۆم بە کۆتر بەسەردەبرد، ئەگەرچی من منداڵێکی ئازاو رووقایم نەبووم، منداڵێك نەبووم لەو سەربان بۆ ئەوسەربان بەدوای کۆترەوە بم، کۆترەکانی من لەو کۆترانە نەبوون کەرقیان لەخاوەنەکەی بێ‌و بیانەوێ لێی رابکەن، کۆترەکانی من بەقەد خۆشەویستی من بۆئەوان ، ئەوانیش منیان خۆشدەویست، من وکۆتر دوو بوونەوەر بووین خوا بۆیەکتر دروستی کردبووین، ئەو کاتانە یان لەماڵەوە خەریکی (لیس-کولانە) دروستکردن بووم، یان لەدەرەوە چاوم بە ئاسمانەوە دروابوو. هەر لەپۆلی دووەمی سەرەتایی لەقوتابخانەی بابەتاهیری هەمەدانی تا پۆلی شەشەم کۆتر خولیاو خەوم بوو.

لەگەڵ ئەوەی ژیانم بەشێك کۆتر داگیری کردبوو، بەشەکەی دیکەی وێنە کێشان بوو، من هەر لەپۆلی یەکەمی سەرەتاییەوە مەیلێکی زۆرم بۆ وێ،ەکێشان دەبزوا، ئێستاش دێتەوە یادم لە پۆلی یەکەمی سەرەتای کاتێك مامۆستای وێنە ئێمەی بردە گۆڕەپانی مەکتەب‌و داوای لێکردین هەریەك بۆخۆی‌و بەئارەزووی خۆی وێنەیەك بکێشێ، من بیرم لەوە دەکردەوە وێنەی سێبەری ئەو دارە بکێشم کە هەندێك لەئێمە لەژێریدا دانیشتبووین، مامۆستاکەم سەیری پێدەهات کە من وێنەی دارەکە ناکێشم‌و وێنەی

سێبەرەکەی دەکێشم، دەیگوت دەبێ وێنەی دارەکە بکێشی، منیش بەخەیاڵی خۆم دەمویست وێنەی سێبەرەکە بکێشم چونکە لەنیگای من نزیکتر بوو، سێبەرەکە لەسەر زەوی بوو، بۆمن ئاسانتر دەکەوتەوە، دەمویست لەسێبەرەکەوە دارێك دروست بکەم. حەزی من لەگەڵ وێنەکیشان تێکەڵ یەکتر ببوو، لە پۆلی سێیەم بەشداری پێشانگای قوتابخانەکانم کرد لەگەڵ مامۆستای رەسم بۆ قوتابخانەی (ئەیوبییە) چووین و لەوێ وێنەکانمان بەدیوار هەڵواسی، مامۆستای وێنەمان ناوی (سدیق) بوو ، زۆر دڵی بەمن خۆشبوو، هەموو هەفتەیەك یەکێك لەو وێنانەی کە من لەوانەی رەسم دەمکێشا بە تەختەی ئاگادارییەکانەوە هەڵیدەواسی.

یەکەمین کتێب کە لەدەرەوەی قوتابخانە خوێندمەوە لەهاوینی ئەو ساڵەدا بوو، واتە کە لەپۆلی سێیەم دەرچووم بۆ پۆلی چوارەم، باوکم زۆر حەزی دەکرد من لەماڵەوە بتوانم کتێبیان بۆ بخوێنمەوە، بیرم دێ هەر لەو هاوینەدابوو کتێبی (رۆستەمی زاڵ)ی لەیەکێك وەرگرتبوو تاوەکو لەماڵەوە بۆی بخوێنمەوە، پاشان بەیەکەوە چووینە بازاڕ لەمەکتەبەیەکی بچکۆلە لەوێ داوای کتێبێکمان کرد، ئێستاش دێتەوە بیرم خاوەن مەکتەبەکە گوتی کتێبێکتان دەدەمێ کە هەموو شەوێ بۆتان بخوێنێتەوە جا بەراستی کتێبێکی بەتامو لەزەت بوو، کتێبەکە بەهۆنراوە باسی دوو کوردی دەکرد کە بۆ بەغدا دەچن و لەوێ لەهوتێلێکی خراپ دادەبەزن، شەو کێچ و ئەسپێ دێنە گیانیان، جا گفتوگۆیەکە گفتوگۆی نێوان ئەو کێچ و ئەسپێیانە بوو کە چۆن نێچیرێکیان دەستکەوتووە، دواجار من سەرتاپام ئەزبەرکردبوو، کە گەیشتمە پۆلی پێنجەم مامۆستای ئینگلیزیمان کە ناوی(عەزیز بەرخۆ) بوو، مەسیحی بوو، زۆر حەز لەرەسمکرن دەکرد، ئەو کاتە لەگەڵ مامۆستا (عەزیز بەرخۆ) لەژووری وێنەکێشانی قوتابخانە خەریکی وێنەکێشان بووم، شتەکانی وەك خۆی دەکێشا بڕوات نەدەکرد بەدەست کێشرابێ، تا گەیشتمە پۆلی یەکەمی ناوەندی حەزی وێنەکێشانم تیا بەهێزبوو، لەوێش مامۆستا(محەمەد خەتاب) دەیگوت تۆ بەهرەیەکی گەورەی رەسمکردنت هەیە، ئەو زۆر گرنگی پێدەدام بەڵام من بەرە بەرە بەرەو خوێندنەوەی ئەدەب چووم، ئەوکاتە لە قوتابخانەکەمان لەنێو مەرسەم مەکتەبەیەك هەبوو، پڕبوو لە کتێب، ئیتر لەوێوە خووی خۆم دایە خوێندنەوە، هەرچەندە مامۆستا(محەمەد خەتاب)دەیگوت پێویستە بەهرەی رەسمکردن لەدەست نەدەیت، بەڵام من زێتر خوێندنەوەم لا شیرینتر دەبوو، تاگەیشتمە پۆلی سێیەمی ناوەندی زۆربەی کتێبەکانی چاپخانەی "گیوی"م خوێندبووەوە.

پ/3 بۆدلێر دەڵێ: شیعر گەڕانەوەیەکی دەست ئەنقەستە بۆ منداڵی پێتوانییە ئەو کاتەی دەتەوێ شیعرێك بنووسی بەهەمان شێوە دەتەوێ بچیتەکۆڵانی شەڕەبەردو یاریکردنی رابردوو؟

-رەنگە یەکەمین گرفتی من لەگەڵ ئەو پرسیار بۆ دەستەواژەی دەست ئەنقەست بگەڕێتەوە برواش ناکەم ئەو وشەیە مەبەستی تەواوی بۆدلێری پێکابێت، چونکە دەست ئەنقەست پرۆسەی نووسینی شیعری وەك پرۆسەیەکی ئاسایی تەماشا دەکات، بەڵام وەك دەزانین پرۆسەی نووسینی شیعر پرۆسەیەکی ئاڵۆزە ، بەتایبەتی لەقۆناغی یەکەمدا کە خەیاڵ رۆڵی سەرەکی تیادەگێڕی، حاڵەتێکی زۆر ناسروشتیە یان تەمومژاوییە، رەنگە بەشێك لەنادیای ئەو قۆناغە بە دنیا بزرەکەی خەیاڵەوە پەیوەست بێ، بەشێکی دیکەی بۆ ئەو پەیوەندییە هەڕەمەکییانە دەگەڕێتەوە کە وشە شیعرییەکان دایدەهێنن، بەڵام دەشێ

لەقۆناغی تەتەڵەکردن و سازاندن و یەکلایکردنەوەی مەسەلەکانی گریمەرو ناوبر دروستکرن و وەستان، واتە لەقۆناغی دووەمدا جۆرێك لەدەست ئەنقەستی تیابێ.

شیعر کردنەوەی زمانە، شێوەیەکە لەشێوەکانی یاریکردن بەڵام لە پانتایی خەیاڵ، وزەی شیعری لەناولێنانی شتەکانەوە خۆی دەدۆزێتەوە ، یان بەمانایەکی دیکە شیعر داروتانی" مێژووی وشەیە"و مێژووی ماناو دۆزینەوەی ڕێگایەکی نوێیە بۆ شتەکانی دیکە، هەرلێرەشەوە پەیوەندی بەدنیای منداڵی دەکات، ئەو دنیایە کە شتەکانی پاکە، کەمترین دەستی بۆ براوە، هێشتا بێ ناوون، بەڵام هەست بە توانایان دەکرێ ، شتەکان خەیاڵی منداڵ پڕدەکەن، منداڵ بەردەوام هەوڵدەدات ئەو وزەیەی کەشف بکات، کە لە پشت شتەکانەوەیە، لەوێشەوە لەڕێگەی کاریگەری شتەکانەوە ناوەکان لەخودی شتەکانەوە هەڵدەهێنجێ. منداڵ هەمیشە هەست دەکات کە یەکەم کەسە ئەو شتانە دەبینێ، دنیایەك لەوروژان، دنیایەك لە چێژ ، منداڵ لە لوتکەی خەیاڵو لوتکەی چێژوەرگرتندا پەیوەندی خۆی لەگەڵ شتەکان دادەمەزرێنێو ناو لەشتەکان دەنێ، بەردەوام منداڵ لەچوارچێوەی ئەو شتانەدا غەرق دەبێ کە بەرخەیاڵی دەکەون، لەوێوە وشە دەبێتە ئەو فەزا کراوەیەی کە منداڵ لەنێو ئاسمان و زەویدا یاری تیا دەکات، وەك چۆن شتەکان تواناى لەدایکبوونی وشەیان هەیە، بەهەمان شێوە وشەکان توانای لەدایکبوونی شتەکانیان هەیە، ئەوەش جەوهەری شیعرە.

شیعر لەئاسمانەوە دانابەزێتە سەر زەوی بەڵکو نەشوەی گەیشتنە بەخود

پ/4 ئایا شیعری کوردی ئاستو قۆناغی دیاریکراوی هەیە؟ ئەگەر هەیە ئێوە خۆتان لەچ ئاستێکی گەشەکردنی شیعری کوردی دادەنێن؟ یان با بڵێین هەر کەسێك شیعر دەنووسێ شاعیرەو ئاستێکی هەیە؟

- ئەو پرسیارە تێکەڵەیەکە لەناودژی، بەنیسبەت بەشی دووەمی پرسیارەکەتان، هەرکەسێك شیعر دەنووسی شاعیرە، هیچ قسەیەکم نییە، نەك لەبەرئەوەی لەگەڵ بەشی یەکەمدا دەکەونە شەڕێکی بێهودەوە، بەڵکو چونکە نابێتە جێگای قسە لەسەرکردن. مەسەلەی نووسینی شیعرو ئاستی شیعر مەسەلەی (هەرکەسێك) نییە، چونکە دەستەواژەی هەرکەسێك، ئەگەر نەخشە بۆداڕێژراوبێ جۆرێکە لەبێبایەخکردنی کەسی شاعیر، هەروەك چۆن جۆرێکیشە لە بەپەراوێزکردنی خودی مرۆڤ، لە پشت درکاندنی دەستەواژەی هەرکەسێك جگە لەدەسەڵاتی دا پلۆسێنەرانە، جگە لەزمانێکی زبر، جگە لە جۆرێك لەبەهەند هەڵنەگرتن شتێکی دیکە نابینم، بەدیوەکەی دیکەش ئەگەر لەخۆوە هاتبێ دووچاری جۆرێك لەنائومێدیمان دەکات.

بەڵام بەنیسبەت بەشی یەکەمی پرسیارەکە بێگومان شیعری کوردی بەدرێژایی مێژووی خۆی بەچەندان قۆناغو ئاستو بارودۆخی جیاوازدا گوزەری کردووە، وەك چۆن بەچەندان قۆناغو بارودۆخی ڕۆشنبیریی و فیکریی و سیاسی و کۆمەڵایەتی جیاوازدا تێپەڕیووە، بە مانایەکی دیکە ئەوەی تەعبیر لەئاستو قۆناغی شیعری کوردی دەکات بەفۆرمی ڕۆشنبیریی و مەعریفی کۆمەڵگای کوردییەوە بەندە، هەروەك چۆن بەفیکرو مەعریفەی جیهانیشەوە دەلکێ، کەواتە شیعر بەگشتی لەلایەك فیکرو ڕۆشنبیری و مەعریفە دەبێتە ئەو

ژێرخانەی کە ماناو شیعرییەتو فۆرمی جیاواز دەخاتەوە، لەلایەکی دیکەش" بۆنموونە شیعری قۆناغێکی دیاریکراوی کوردی" دەکەوێتە بەرامبەر ئەو پەرچەکردارانەی کە بەگشتی هەستی تیا زامدار دەکرێ، یان دەکەوێتە بەرامبەرئەو پەرچە کردارانەی بە گشتی هەستی تیا زامدار دەکرێ، یان دەکەوێتە سەر ئەو هەڵوێستەی کە رووبەرووی دەسەڵات (ستەمکاری) دەبێتەوە. دەشێ لەو بارەیەوە ئاماژە بە(روانگە) بدەین، کە وەك قۆناغێکی شیعری کوردی، بەرگری خۆی دەنوێنێ، هەتا ئێستاش شێوەیەك لەو فۆرمە، شێوەیەك لەو گوتارە درێژکراوەی هەیە، راستە بەشێوەیەکی زانستی دراسەنەکراوە، بەڵام سیماکانی دەبینرێو قابیلی بەدوا داچوون و دیراسەیە. کەواتە پۆلێن کردنی شیعری کوردی ، یان قۆناغبەنکردنی شیعری کوردی کارێکی ئاسان نییە، لەپرسیارێك کورتبکرێتەوە، بەڵام دەتوانم بڵێم شیعری کوردی بەپێی بارودۆخێ کە تەواوی جیهان بەگشتیو کوردیبەتاییەتی پێیدا تێپەڕ دەبێ، خاوەنی قۆناغو ئاستی رۆشنبیریو مەعریفەی خۆیەتی، بەدەر لەوەی کە ئاستەکانی چۆنو چۆن دەکەونەوە، چونکە ئەو مەسەلەیە قابیلی بەراوردکردنو هەڵسەنگاندنە، بەدیوەکەی دیکەش قۆناغو ئاستی شیعری پەیوەندی بە نەوەوە هەیە، نەوەیەك کە دەتوانێ جیهانبینی جیاواز بخاتەوە.

پ5/ئەگەر دنیای شیعر دنیای خەیاڵو فانتازیا بێ ئاخۆ جێگای(شوێنو کاتو ئەفسانەو فیکری) تێدا دەبێتەوە؟

- داهێنان ئەوەی هەرگیز بیری لێناکاتەوە مەسەلەی شوێنکاتە، تۆ ناتوانی لە پرۆسەی داهێناندا بەدوای شوێنکاتدا بگەڕێیت، یان بەمانایەکی دیکە داهێنەر ئەوەی کە لە پرۆسەی نووسیندا بیری لێناکاتەوە شوێنکاتە، چونکە داهێنان بەردەوام لۆژیکی کاتی ئاساییو شوێنی ئاسایی پووچ دەکاتەوە، کاری شیعری دەنگدانەوەی شوێن کات نییە، بەڵکو دەنگدانەوەی ناوەوەی زمانی لەخۆدا هەڵگرتووە. شیعر خەفەکراوەکانی زمان بەرجەستە دەکات، ئەو شیعرانەی کە دەچنە نێو شوێنکاتی دیاریکراو وزەکانی خۆیان لە سنورێکدا قەتیس دەکەن، بۆنموونە تۆ هەرگیز ناتوانی "بەردی هەتاو"ی پاز شوێن و زەمەنەکەی دیاری بکەیت، یان " دەنگی پێی ئاو"ی سوهراب و "درەوشانەوە"ی رامبۆ.. تاد. شیعر لەئاسمانەوە دانابەزێتە سەر زەوی، بەڵکو نەشوەی گەیشتنە بەخود، بەڵام ئەوەی هەرگیز لەپرۆسەی نووسینی شیعردا بیری لێناکرێتەوە شوێنە، بڕواناکەم هیچ داهێنەرێك لەپرۆسەی نووسنی شیعردا بیر لەوە بکاتەوە شوێن وەك شوێن بخاتە ناو داهێنانەوە، دەشێ شوێن لەنێو داهێناندا وجودی هەبێ، بەڵام لەو شوێنە دەکەوێ کە وەك جوگرافیا هەیە، لەو شوێنە دەکەوێ کە لەسەر نەخشە دیاریکراوە. هەروەك" کات-زەمەن" لەداهێناندا پابەست نییە بە مەسەلە مێژووییەکەوە، ئەوەش بەو مانایە نییە کە شیعر بێ زەمەنە، چونکە لەگەڵ ئەوەشدا شیعر دەکەوێتە نێو زەمەن، لە هەمان کاتدا لە دەرەوەی زەمەندایە، شیعر زەمەنییە چونکە لەرەوتی زماندا ئەساڵەتو تەجاوزکردن دەنوێنێ، نازەمەنیشە چونکە لەرێگەی روونبینییەوە هەموو زەمەنەکان لەخۆ دەگرێ، جەوهەری شیعر ئەوە نییە کە کاتو شوێن ببینین، بەڵکو، ئەوەیە کەشتێکی دیکە ببینین.

وەك چۆن شوێن لەپرۆسەی داهێناندا دەکەوێتە ئەو دیوو جوگرافیاوە ، لەیەکی دیکەش تۆ ناتوانی بەشێوەیەکی ئاسۆیی قسە لەزەمەن بکەیت، چونکە داهێنان کاتی خۆی دەخوڵقێنی کاتی داهێنان وەك " ئەدۆنیس" دەڵێ لە تەقینەوەدا خۆی هەڵدەگرێتەوە، دێو دەگۆڕێو نوێ دەبێتەوە.

بەنیسبەت ئەفسانەو فیکر، ئەگەر ئێمە بڕوامان بەوە هەبێ کە بەشێك لەداهێنان پەیوەندی پڕۆسەی خەیاڵکردنەوە هەیە، ئەوە دەبێ بڕواشمان بەوە هەبێ کە بەشێکی دیکەی بەرۆشنبیریی‌و مەعریفەو فیکرەوە بەندە، بەڵام چۆن فیکر لە شیعردا تەوزیف دەکرێ؟ بەبڕوای من فیکر لەشیعردا دەبێ ئەو هێزو وزەیە بێ کە بە حەساسیەتی شیعری بارگاوی کراوە، لەوێشەوە بەرەو رامان‌و فرە رەهەندیمان دەبات، هەرگیز شیعری ئیبداعی ناکەوێتە سەر دوا حەقیقەتەکان، بەڵکو شیعری ئیبداعی ئەو شیعرەییە کە بەردەوام سەردەمەکەی خۆی دەخاتە ژێر پرسیارەوە، بەردەوام بەدوای دۆزینەوەی نادیارەکانەوەیە، بەردەوام فەزای جیاواز دەخولقێنێ، فەزایەك کە شیعرییەت رەهەندەکانی دیاری دەکاو ئێستاتیکا نەخشەکانی دادەڕێژێ، بەدیوەکەی دیکەش شاعیری داهێنەر ئەو شاعیرەیە کە لەرێگەی خەیاڵەوە ئەفسانە دروست دەکات، "کانت" دەڵێ :خەیالْ ئەسڵی مەعریفەی مرۆڤایەتی لەخۆدا هەڵگرتووە، هەر لەرێگەی خەیاڵەوە مرۆڤ دنیاو مێژوو دادەهێنێ، خەیاڵیش دەکەوێتە نێوان نووسەرو زمان، بۆ ئەوەی زۆرتر قسە لەخەیاڵی زمان بکەین ئەوەتان بیردەخەمەوە کە زمان وەك چۆن دەتوانێ زنجیرەیەك بەکارهێنانی واقیعی بخاتەوە، بەهەمان شێوەش زنجیرەیەك بەکارهێنانی دەروونیش دەخاتەوە، ئەو ککارپێکردنەی زمان هەر تەنها بەئاگایی نووسەرەوە بەند نییە، چونکە وەك دەزانین نائاگایی زمان‌و غەریزەی زمانیش دەستیان لەو کارپێکردنەدا هەیە، کەواتە ئێمە لێرەدا دەکەوینە نێوان پەیوەندییە رەمزییەکان‌و پەیوەندییە هەڕەمەکییەکانەوە، مەبەست لە پەیوەندییە رەمزییەکان دەشێ بکەوێتە سەر مێژووی وشە، مێژووی زمان، یان بەمانایەکی دیکە بکەوێتە سەر یادەوەری زمان، بەڵام پەیوەندییە هەڕەمەکییەکانی زمان لەکارپێکردنی ناوەوەی زمانەوە هەڵدەقوڵێ، یان لەو لێخشانانەوە دێ کە دواجار "هاوئاهەنگی" یان " دژبوونەوەی" لێدەکەوێتەوە، بەمانایەکی دیکە ئەگەر پەیوەندییە رەمزییەکان شێوەی دەرەوەی زمان دیاری بکات، ئەوە پەیوەندییە هەرەمەکییەکان شێوەی ناوەوەی زمانی لەخۆ هەڵگرتووە.

هەروەها ئەگەر ماناو وەزیفەو بەهای‌گرژبووە جیاوازەکان تەعبیر لە شێوەی دەروە بکەن، لەوێشەوە بە بیرکردنەوەو عەقڵەوە بلکێن، ئەوە بەشەکەی دیکەی بۆچووونە غەریزییەکانی زمان‌و ناوەندە سروشتیەکانی زمان دەستیان لەکارپێکردنیدا هەیە، لەوێشەوە بەخەیاڵەوە پەیوەست دەبێ، یان بەمانایەکی دیکە ئەگەر شێوەی دەرەوەی زمان بە ئەزموونەوە پەیوەست بێ، ئەوە شێوەی ناوەوەی زمان وەك حاڵەتێکی ناسروشتی دەکەوێتەوە، پەیوەندی نێوان شێوەی دەروەو ناوەوەی زمان پەیوەندییەکی دوو لایەنەیە، واتە ئەگەر ئەزموون‌و ئاگایی بەجۆرێك لەجۆرەکان فەزایەکی بەرفرەوان بۆ شێوەی ناوەوە دابین بکەن، ئەوە شێوەی ناوەوە دەشی وەك وروژێنەری شێوەی دەرەوەی خۆی بنوێنێ، بەدیوەکەی دیکەش شێوەی ناوەوە دواجار لەنێوان چێژو وێناکردندا خۆی هەڵدەگرێتەوە، بەڵام وەك گوتمان بۆ پەیوەندییەکانی دەرەوە دەبێ ئاماژە بە " ئەزموون" بدەین، بەو مانایەش شێوەی دەرەوە، یان پەویەندییە رەمزییەکان تەعبیر لە هوشیارکردنەوەیەك دەکەن کە نوێنەرایەتیکردنی شتێك دەگەیەنێت، وەزیفەئامێزە، لەگەڵ وەسفدا دێتەوە بەڵام شێوەی ناوەوە دەکەوێتەوە سەر پەیوەندییە هاوکاتیەکان، یان ئەو پەیوەندییانەی کە بەئیحاوە بەندە، لێرەوە دەتوانین ئەو بەشەی کە بە پەیوەندییە رەمزییەکان ناومان برد پەیوەندی بەبونیادی فیکرییەوە بکات، بەڵام ئەو بەشەی کە بە پەیوەندییە ئیحا بەخشەکانەوە پەیوەستە خۆی

لەچێژو وێناکردندا هەڵگرێتەوە هەر لەچێژو وێناکردنیشدا ئەفسانە بەمانا ئەفلاتوونیەکەی لەدایك دەبێ، یان بەمانایەکی دیکە ئەفسانەی زمانی بەخۆدا هەڵگرتووە، چونکە حاڵەتێکە لەناکاو، پەیوەندی بەقەلەقی مەعریفیەوە دەکاتو بەرامبەر دەوروژێنێ، قابیلی تەئویلکردنی جیاوازە.. لێرەدا دەمەوێ خەیاڵی زمان لە ئەفسانەی زمانو هەڵوەشانەوەی زمانو کوڵینی زمانو رووتکردنەوەی بونیادی ئەو پەیوەندییانە دەربهێنم کە بە سیستەمی ماناو بەهای ماناو پێناسەی ماناو خودی مانایان لەسەر بونیانراوە، هەروەك بەدیوەکەی دیکەش دەمەوێ بۆ ئەو پەیوەندیەی نێوان رەگەزە نادیارەکان بگەڕێمەوە، قسە لەو فەزاو ئازادییە بکەم کە لەمیانی پەیوەندییە هەڵگەڕاوەکانی ئەفسانە و پەیوەندییە هەڵگەڕاوەکانی ئەو رەگەزانەوە دێتەئاراوە، ئەو پەیوەندییە هەڵگەڕاوانەش بەشێوەیەك لەشێوەکان بەچەمکی " بەهەڵستکارییەوە" پەیوەست دەکەم، بەڵام نەك وەك پانتایی سیاسی، بەڵکو لەپانتایی ئەدەبییەوە، لەوێشەوە چەمکی بەرهەڵستکاری تەقینەوەی زمانی لێ لەدایك دەبێ، یان بەمانایەکی دیکە چەمکی بەرهەڵستاکاری تەعبیر لە پەیوەندییە هەڵگەڕاوەکان دەکات، ئیتر بەمجۆرە لەچەمکی بەرهەڵستکاریدا پەیوەندییەکان دەخزنو حاڵەتێکی نائاسایی، جۆرێك لەفانتازیا دروست دەبێ.

من کاتێك دەڵێم داهێنان حاڵەتێکی نائاساییە، یان حاڵەتێکی شازو دەگمەنە، دەمەوێ خوێنەر بۆ ئەفسانەی زمان بگەڕێنمەوە، یان بەمانایەکی دیکە ئەو قەلەقەی نیشان بدەم کە لەمیانی پەیوەندییە هەڵگەڕاوەکانی نێوان رەگەزە نادیارەکانیزمان دێتە ئاراوە، ئەو پەیوەندییە هەڵگەراوانەی کە پڕن لەبۆشایی، بەڵام نەك بۆشاییەك کە لە لێکدوورکەوتنەوە لەدایك دەبێ، بەڵکو ئەو بۆشاییانەم مەبەستە کە لە لێکخشانی سێکسئامێزییەوە دێتە بەرهەم، بەمانایەکی دیکە ئەو بۆشاییەم مەبەستە کەلە ترۆپکی حاڵەتی سێکسییەوەیە، بەو مانایەش ئەو بۆشاییە بۆشاییەکە لە چاوەڕوانی خوێنرێکی دیکەدایە، لەچواوەڕوانی خوێنەری جیاوازدا خۆی بەیان دەکات، یان لەچاوەڕوانی چەندان خوێنەری جیاوازدا چێژی زمان بەیان دەکات، بەڵام لەبیریشمان نەچێ، چێژی زمانی ئەگەر لەلایەك لەبەکگەیشتنی خوێنەرەکانەوە خۆی بنوێنێ ئەوە وەك لەسەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد لەوێناکردنی زمانیشدا بەرجەستەیە ، بەڵام ئەگەر وێناکردنی زمان بەرایەڵێك خۆی بەشێوەی دەرەوەی زمان پەیوەست بکاتو جۆرێك لەفیکرو مەعریفە لەخۆبگرێ، ئەوە چێژی زمان لەوێناکردنی خوێنەردا پانتاییەکانی خۆی دەستنیشان دەکات، پانتایی زمان پانتاییەکی بەرفراواترو فەزای زمان فەزایەکی ئازادانەترو جیاوازی زمان فرە رەهەندترە، بەو مانایەش ئەگەر بەشێك لەداهێنان بەئاستی رۆشنبیریی و فیکریی و مەعریفیەوە پەیوەست بێ، ئەوە بەشەکەی دیکە پەیوەندی بەئازادییەوەیە یان بەو فەزا ئازادەوەیە کە خوێنەری جیاوازو وێناکردنی جیاوازی لێ دەکەوێتەوە، بەکورتی خەیاڵی زمان خۆی بەجیاوازییەکانەوە بارگاوی دەکات بەدیوەکەی دیکەش خەیاڵی نوسەر بەشێك لەزیندوویێتی زمانی لەخۆدا هەڵگرتووە، من نامەوێ زێتر لەسەر ئەو مەسەلەیە قسەبکەم، چونکە بۆ زێتر بەدواداچوون دەشێ خوێنەر بۆ پێشەکی کتێبی" خەیاڵی زمان" بگەڕێتەوە.

شیعر باوەرهێنانە بە بوون لەناو زماندا

پ6/وەك دەزانین زمان چەند ئاستێكی هەیە ، ئەوەی گرنگە لێرەدا قسەی لەسەر بكەین ئاستی زمانە لەناو شیعردا، ئەگەر شاعیرێك زمانی نەبوو چۆن هەست بكەین ئەو دەیەوێ شتێكمان پێ بڵێ؟ تۆ دەتەوێ لەشیعردا چیمان پێ بڵێیت؟

- من هەرگیز نامەوێ شتێك بڵێم، بەڵكو دەمەوێ لەشت نەگوتنەوە فەزایەكی غەریب بۆ بینین و بیستن بسازێنم، هەمیشە دەمەوێ یارییەكانی خۆم لەگەڵ زماندا تائەوپەڕی چێژ ڕەوانە بكەم.

زمان لەشیعردا بریتی نییە لەئامرازی گەیشتن، بەڵكو دۆزەرەوەیە، كەواتە ئەو وردبینەیە كە شتەكان كەشف دەكات، لەكوێش ناو لەشتەكان نرا لەوێ شیعر هەیە، هەر لەسەر ئەو بنەمایەش مرۆڤی سەرەتایی بە شاعیر دەدرێنە قەڵەم، بەو مانایەش مرۆڤی سەرەتایی لە ڕێگەی زمانەوە بوونی خۆی دامەزراندووە، كەواتە شیعر باوەڕهێنانە بەبوون لەناو زماندا، بەلام لەكوێ ئەو پەیوەندییە پچڕا، شیعریش ون دەبێ، لەهەر كوێیەك هەست بەو پەیوەندییە تۆكمەو چێژ بەخشە نەكەیت شیعریش نابینیت. تۆ بۆ ئەوەی شیعر بنووسیت دەبێ لە ناوەوە پڕ بیت، دەبێ لەناوەوە ڕۆشنبیرییەكی گەورەی شیعریت هەڵگرتبێ، دەبێ خاوەن سەلیقەیەكی گەورەی زمان بیت، دەبێ ئەڤینداریكی گەوەری زمان بیت، بەر لەوەی شیعر بنووسیت دەبێ شارەزاییەكی باشت لەرانانی رستەو فەزای وشەو مێژووی ماناو خەیاڵی زمان هەبێ، نووسین شەڕێكی گەورەیە بۆ دەبێ شمشێرەكەت تیژبێ، نووسین ترسێكی گەورەیە بۆیە دەبێخۆڕاگرو نەترس بیت، مامەڵە كردن لەگەڵ زماندا مەمەڵەكردنە لەتەك ترسێكی گەورە چونكە وەك (هایدگەر) دەڵێ زمان مەترسی سەرجەم مەترسیەكانە، زمان بەردەوام لە هەوڵی خوڵقاندنی مەترسیدایە، مەترسیش دژایەتیو هێرش كردنە كە مرۆڤ لە بەرامبەر مرۆڤ دەینوێنێ.

شیعر هەر تەنها پەیوەندی لێكچووی نێوان هەستكراووماقووڵ نییە، هەر تەنها پەیوەندییەكی مەجازی نییە، هەر تەنها ئەزموونێكی تایبەتی ڕەسمكردنی خەیاڵ نییە، بەڵكو بەرزكردنەوەی ئاستی بینینە بۆ نەبینراوەكان، پەردە هەڵدانەوەی دەمامكەكانە لەسەر ژیان، شیعری ئیبداعی بەرزكردنەوەی ئاستی زمانە بۆ حاڵەتێك كە دووچار حەپەسانو سەرسامیمان دەكات، نەگەیشتنی شیعر بەو ئاستە، لەلایەك بۆهەژاری زمانو ڕۆشنبیریی دەگەڕێتەوە لەلایەكی دیكە فۆرمگیری.

شیعری ئیبداعی بەردەوام لەتێپەڕاندن خۆی دەدۆزێتەوە، هەمیشە هەڵگری پرسیاری سەردەمەو دژی وەڵامە حازر بەدەستەكانو وەڵامە باوو تەقلیدییەكان دەبێتەوە، هەمیشە گومان دەخاتە بونیادە چەسپاوەكان.

دەقە بێ زمانەكان، ئەوانەی لەتەنكاوی زمانو لەتەنكاوی مانادا، سەرەگێژی دەیانگرێ، ئەوانەی لەسەرەتای چوونە نێو شەڕی زمانو شەڕی ماناو شەڕی وێناكردن پەكییان دەكەوێ، دەقە كەمخوێنەكان، فۆرمگیرەكان، ئەوانەی رستەی شیعرییان بۆ گوتن نییە، ئەوانەی وەك ماددەیەكی وشك مامەڵە لەگەڵ وشەدا دەكەن بەهیچ جۆرێك پەیوەندییان بەجەوهەری شیعرەوە نییە، بە بڕوای من نەك هەر ناگەنە خوێنەر بەڵكو ڕێگای درێژیان لەدارەبازەوە بۆ گۆڕێكی مونتازكراوە، گرفتی ئەوانەو بەتەمەنەكانی دوێنێش لەفۆرمگیریو ماناگیریو بنبەستبووندایە، هەموو چالاكیەكانی زمانیش لەسنووری گوتراوو ناونراوەكاندا سەردەبڕن، بۆیە هەر لەیەكەم هانگاوەوە لەگۆمێكی مەنگی نادەلالیەوە دەخنكێن. میكرۆبی

نەزانی لە هەر دەقێك بدات ئەو دەقە جولەی تیا دەمرێ. بەبڕوای من یەكێك لەقەیرانەكانی ئەمڕۆی شیعر، قەیرانی خوێنەرە، خوی،ەری ئەمڕۆ بێ هێزو كەمخوێنە، زووفێڵی لێ دەكرێ، تۆ لەخوێنەرە بەتەمەنەكان گەڕێ چونكە ئەوان دەیانەوێ بەهەمان كەش‌و هەوای دوێنێ بخوێننەوە، مەستی هەمان كەش‌و ئاووهەوان، ئەوان تووشی جۆرێك لەبنبەستی رۆشنبیری‌و بنبەستی ژیان هاتوون‌و ناتوانن چێژ لەمرۆی ببینن، بەڵام خوێنەری ئەمڕۆش وەك پێویست ئامادەباشی نییەو ناتوانێ بەشداری داهێنان بكات، بەداخەوە ئەو ئەركەی ئەمرۆ دەكەوێتە سەرشانی خوێنەر ناتوانێ جێبەجێی بكات.

پ7/ لەلای تۆ گوتاری (مانەوە) لە(گۆران)ەوە دەست پێدەكا، كەچی رایەكی تر هەیە بە(نالی) دەییەستێتەوە، ئەوە چۆن لێكدەدەیتەوە؟

بەلای من ناشێ گوتاری (مانەوە) بەمانا سیاسیەكەی بۆ(نالی) بگەڕێتەوە، چونكە گوتاری (نالی) درێژكراوەی رۆشنبیری ناو مزگەوت‌و حوجرەیە، گوتارێكی تارادەیەك گەشبینە، ئەوەش بێگومان بۆ ئەو سەردەم‌و پاشخانە رۆشنبیریی‌و فیكریی‌و مەعریفیە دەگەڕێتەوە كە (نالی) تیا ژیاوە، بەڵام لەدوای قۆناغی(نالی)و لە دوای كۆمەڵێك گۆڕانكاری رۆشنبیریی‌و سیاسی‌و كۆمەڵایەتی، دوای ئەو شەپۆلە فیكرییەی كە لەپشت وروژانی بیری ناسیۆنالیزمەوە بوو، یان بەمانایەكی دیكە دوای ئەوەی یەكێك لە رەگەزەكانی (ناسنامە) كە نەتەوەیە دەكەوێتە بەرهێرش، ئیتر بۆئەوەی بەرگری لەو رەگەزە بكەیت دەبێ بیپارێزیت، لێرەوە (گۆران) ئەو كەسەیە كە لەرێگەی پاكتاوكردنی زمانی كوردی تەعبیر لەگوتاری (مانەوە)دەكات.

پ8/ دەكرێ ئەو هەوڵە شیعریانەی بەئاراستەی تێكەڵاوكردنی (شیعر/مەعریفە) دەدرێن بەشێوازێكی شیعری تایبەت ناو ببەین؟

- لەدنیای داهێناندا هیچ شتێك بەناوی(شیعر /مەعریفە- شیعر /فیكر) لەئارادا نییە ، ئەوەی شیعرێك وەك مەعریفە تەماشا دەكات، یان پێیوایە دەبێ مەعریفەو فیكر بەشێوەیەكی دیار لەشیعردا بەرجەستەبێ، یان شیعر عەقڵانی بكەوێتەوە ئەسڵەن لە شیعرو داهێنان نەگەیشتووە, چونكە وەك گوتمان نووسینی شیعر پڕۆسەیەكی ئاڵۆزە, بەشێك لە ئاڵۆزییەكەی بۆ حاڵەتە دەروونیەكانی شاعیر دەگەڕێتەوە, وەك چۆن بەشەكەی دیكەی بۆ خەیاڵ دەگەڕێتەوە, بەو مانایەش شیعر لە ڕێگەیەكەوە بیر لە مەعریفەو فیكر دەكاتەوە كە ناشێ وەك سیستەمێكی دیاریكراوو جێگیر سەیری بكەین, وەك دەزانین شیعر بە پێی سیستەمێكی دیاریكراوی مەعریفی بیر ناكاتەوە, بەڵكو لە ڕێگەی وێنەو ڕەمزو ئیماوە بیر دەكاتەوە. كەواتە شیعر ئەگەر چی بەدەر نییە لە فیكرو مەعریفە, بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا تۆ ناتوانی لە ڕێگەی شیعرەوە مەعریفە تیۆریزە بكەیت, مەعریفەی شیعری لە جولەی شیعرو زیندوێتی زمان‌و فرە ڕەهەندی شیعریدا خۆی هەڵدەگەڕێتەتوە, مەعریفەی شیعری ئەزموونكردن‌و هەڵوەشاندنەوەیە هەرگیز بۆ لۆژیك‌و شیكردنەوە ناگەڕێتەوە, بەڵكو بەردەوام پەردە لەسەر ئەو بیرو ڕایانە هەڵدەماڵێ كە سیستەمی فیكری‌و مەعریفی شێواندوویانە, مەعریفەی شیعری لە بەناو داچوونی ئەو شتانەوە دەردەكەوێت كە بیریان لێ ناكەیتەوە, لە بەناوداچوونی حەرامكراوو قەدەغەكراوەكاندایە, لە پرسیارو گومان كردندایە, بێ ئەوەی پشت بە باوەڕپێكراوەكان ببەستێ, شیعر بەردەوام لە یەقینەكان دەگوزەرێ, لە وەڵامەكان دەگوزەرێ, شیعر بەردەوام بە پرسیارو گومان بارگاوییە, خودی پرسیاریش بۆخۆی فیكرە, مەعریفەیە,

بەلاَم جیاوازی مەعریفەو فیکر لەناو شیعرو لە دەرەوەی شیعر, جیاوازی نێوان ئاسۆی کراوەو ئاسۆی داخراوە, شیعر ئاسۆکان بە کراوەیی جێ دەهێلێ, وەك (ئەدۆنیس) یش دەڵێ پرسیارکردن لە شیعردا فیکرێکە بەرەو زۆرترین فیکر پاڵمان پێوە دەنێ.

پ9/ لە کتێبی ((ئاگایی زمان, زمانی ئاگایی)) پێتانوایە کە تازەگەری دابڕانە لە دوێنێ, کەچی لە شوێنێکی تری هەمان ئەو باسەدا دەڵێی تازەگەر ((نوێخواز)) دەبێ هەوڵی خوێندنەوەو ڕاڤەکردنی مەدلولە کۆنەکان بدات, ئاخۆ ئەوە دوو بۆچوونی دژ بەیەك نین؟.

- ڕەنگە بەدحاڵی بوونێك لە وشەی ((دابڕان)) هەبێ, چونکە وشەی دابڕان لێرەدا تەعبیر لە دابڕانی باشلاری ناکات, باشلار لەناو کایەی ئەبستمۆلۆژیدا کاری کردووە, باشلار لە ((عەقلانیەتی تەتبیقی)) دا باس لە ڕووناکی فانۆس و ڕووناکی کارەبا دەکات تاکو دابڕانی نێوان تەکنیکی ((سوتاندن))و((نەسوتاندن))ی مادە لە بەکارهێنانی ڕووناکیدا ڕوونبکاتەوە, بۆ ئەوەش خەسڵەتی کارەبای ئەدیسۆن و چرای ئاسایی ((فانۆس)) دەهێنێتەوە, ئەوەی یەکەم ناسوتێ, بەلاَم ئەوەی دووەم بۆ ئەوەی ڕووناکی بدات دەسوتێ. بەلاَم دابڕان لە ئەدەبدا دابڕانی ئەبستۆلۆژی ناگەیەنێت, چونکە ئەدەب لەناو کایەی ماناو دەلالەت و ئاماژە.... هتد کار دەکات, ئەدەب لەناو پرسیاری بێ سنوورو پانتایی بێ سنوری خەیاڵدا دەخولێتەوە, دابڕان لە ئەدەبدا دەکەوێتە سەر ئاستی ماناو دەلالەت و ئاماژەوە لەوێشەوە بە فیکرو مەعریفەو جیهانبینینیەوە دەلکێ, مێژووی ئەدەب، مێژووی داهێنانە، بەلاَم مێژووی زانست وەك باشلار دەلێ: مێژووی هەڵەی زانستییە، بۆیە ناوەرۆکی مەعریفی هەر فەلسەفەیەك یەکجاو بۆ دوا جار دەمرێ، چونکە کاتێ دەچێتە ناو مێژوو وەك ئەوە وایە کە دەچێتە نێو هەڵەوە، بۆیە دەمرێ و هەرگیز ناشێ بە دوایدا بگەڕێین چونکە هەڵە مێژووی نییە.

بە مانایەکی دیکە هەرگیز ئەدەب ملکەچی ڕێساو یاسا زانستیەکان و عەقلانیەت نابێ, عەقلانیەتی زانستی خەیاڵی قبوڵ نییە, ئەدەب سیحرێك دەوەشێنێ, کە عەقلانیەت بڕوای پێ نییە, من هەرگیز مەبەستم ئەوە نییە کە ئەدەب لە عەقلانیەت دوور بخەینەوە, بەلاَم ناتوانین بڵێین کە عەقلانیەت بە هیچ جۆرێ دەستی لە داهێنانی ئەدەبیدا نییە, بەدیوەکەی دیکە ئەدەب بەردەوام لە هەوڵی ئەوە دایە کە پەردە لەسەر عەقلانیەت هەڵبداتەوە, کەواتە ئەدەب مانەوەی مرۆڤە بەکراوەیی. بۆیە من لە کتێبی ((ئاگایی زمان, زمانی ئاگایی)) دا دەڵێم: هەموو هەوڵێکی نوێخوازی دەبێ دەستەواژەو دەلالەتە لەکار کەوتووەکانی دوێنێ ڕاچڵەکێنێ و دوور لە وەلاَم حازر بەدەستەکان هەڵگری پرسیاری سەردەم و مەعریفەی سەردەم و ڕۆشنبیریی سەردەم بێ, دەبێ پرسیاری خۆی فڕێداتە ساتەوەختی ئێستاو شتێکی دیکەی جیاوازی بهێنێتە ئاراوە.

لێرەدا دابڕان ناکەوێتە سەر تەواوی کەلەپور, بەلاَم وەرگرتن و هەڵوەشاندنەوەی ڕستەو مەدلولە لەکار کەوتووەکان هەرگیز ناکرێ وەك بونیادی ئێستا سەیر بکەین و بەهەمان شێوەی کۆن ئامادەییان هەبێ, ناشێ تەواوی کەلەپور بە مردوو لە قەڵەم بدەین, چونکە هەمیشە بەشێك لە کەلەپور ((بەشە زیندووەکەی کەلەپور)) لەگەڵماندا دەژی, ئەو بەشە زیندووە پێویستی بە ڕاڤەکردن و خوێندنەوەو

تەئویلکردنی جیاواز هەیە ، مەبەستمە بڵێم دەشێ لەو خوێندنەوەو تەئویلکردنەوە بنەمایەکی دیکە لەناخی خۆمان بدۆزینەوەو لەوێوە جیهانبینییەکی دیکەی جیاواز بونیاد بنێین.

کەواتە کاتێك باسی دابڕان دەکەم مەبەستم دابڕانە لەماناو ئاماژەکان، چونکە بەبڕوای من سڕبوونی ماناو دەلالەتو فۆرمەکان، سڕبوون و کوشتنی ئەدەبی لەخۆدا هەڵگرتووە، سڕبوونی ئەدەب قەتیس کردنی ماناو دەلالەتەکانە لەبۆتەیەکدا ، لەفۆرمێکدا لەچوارچێوەیەکی بنبەستوودا، سەربڕینی وێنەکانە لەتاکە حەقیقەتێکدا، لەوێ لەبەرامبەر دەستەواژەی سڕبوون، دەستەواژەی بەهەڵمبوونم بەکار هێناوەو دەڵێم ئەدەب جۆرێکە لە پرۆسیسەکردنی بەردەوام کە دەکەوێتە دەرەوەی ماناو مەبەستو نیازی دیاریکراو، دەکەوێتە دەرەوەی حەقیقەتو دەرەوەی فیکریو رووتو دەرەوەی پیرۆزیی. بەکورتی ئەدەب لای من بەردەوام بونیادنان و هەڵوەشاندنەوەیە تازەگەریش دابڕانە لەدوێنێی وەستاو، داهێنانی حاڵەتێکی زیندووی پڕ جولەیە، ئامادەییە لەساتەوەختی ئێستاداو بەردەوام جولاوی نادیار لەخۆ دەگرێ.

من بەمانا باوەکە وەرگێڕ نیم، بەڵکو پرۆسیسەی وەرگێڕان دەکەم لەوکاتەی کە خەیاڵم سەردەکا

پ10/ لەنێوان شیعرو لێکۆڵینەوەی تیۆریو رەخنەو وەرگێڕاندا کە تۆپێیانەوە ناسراوی، چ جۆرە پەیوەندییەك بەدی دەکەیت؟ بێگومان جۆرێك لە هارمۆنیای لای تۆ دروست بووە، تێگەیشتنی تۆ بۆ ئەم حاڵەتە چۆنە؟

- زۆجار گوتوومە کە نووسین لەسادەترین پێناسەیدا گرتنی چرکە هەرە جوانەکانی ناوەوەیە، دەشێ پەیوەندی نێ,ان چرکەکان هارمۆنی بکەونەوە، وەك چۆن دەشێ ناهارمۆنی بێ، من لەو بڕوایەدام کە لێکنزیکبوونەوەی " شیعرو لێکۆڵنەوە" بتوانێ لێرەدا خۆی بەیان بکات، بەڵام رەنگە خاڵی دوورکەوتنەوە پەیوەندی بەزمانەوە بکات، چونکە دەقی شیعری لای من لەهەڵخلیسکانی زمانەوە لەدایك دەبێ، یان لەهەلخلیسکانی ماناو دەلالەتەوەیە، بەڵام دەقی لێکۆڵینەوە هەڵخلیسکانی مانایە لەنێو دەقی یەکەم، ئەگەر دەقی شیعری خەیاڵی زمان بەشێکی گەورەی ئەو هەڵخلیسکانە تەواو بکات، ئەوە لە دەقی لێکۆڵینەوە خەیاڵی خوێنەر ئەو بەشە بۆخۆی دەبات، بەمانایەکی دیکە ئەگەر دەقی شیعر لە پەرتبوونی خەیاڵەوە خۆی کۆبکاتەوە دەقی لێکۆڵینەوە لە کۆکردنەوەی خەیاڵەوە خۆی پەرت دەکات، بەو مانایەش دەقی شیعری بەردەوام بەرامبەر ئەوەی کەدێ، بەدیار نادیاری هەتا هەتاییەوە جێماندەهێڵێ، بەردەوام لەدۆزینەوە دایە، لە پرسیارو گومان ناکەوێت، شیعر دەقیێ دامالڕاوە، هەمیشە کاری وەلانانی مانایە بۆ ئەوەی بە جەوهەری خۆی بگات، ئەو هەڵاتنەی شیعر دەسەڵاتی زمان ئەوەندە بێهێز دەکات کە دواجار دەبێتە فەزایەك، فەزایەك لەو دیوو دەسەڵات، ئەو فەزایە تەعبیر لەئازادی دەکات، جەوهەری شیعر ئازادییە، دەقی شیعری دەقی ئازادییە، دەقی ئازادی، دەقی جیاوازیو خوی،ٔدنەوەی فرە رەهەندو فرە دەلالەتە، دەقی ئازادی لەگەمەی چەپێنراوو قەدەغەکراوو خەفەکراوو بەپەراوێزکراودا بوونی خۆی رادەگەیەنێ، بەومانایەی دەقی ئازادی دەقێکە دەکەوێتە دەرەووی زمان، دەرەوەی دەسەڵاتی زمان، بەڵام

کاتێك پرۆسیسەی دەکەین دەبینین لەناو زماندایە، کاتێك پرۆسیسەی خۆی دەکات بۆسەرچاوەی ئەڤینی" کە زمانە" دەگەڕێتەوە بە مجۆرە دەقی شیعری هەمیشە لەهەڵاتن و گەڕانەوەدا درێژە بە یارییە چێژئامێزو جوانەکانی خۆی دەدا، بەڵام دەقی رەخنەیی، دەقی لێکۆڵینەوە لەفەزایەکی دیکەدا کاردەکات، لەفەزایەك کە زمان بەهۆش خۆی هاتۆتەوە، لەفەزایەك کە زمان لەگەڕانەوەدایە، دەقی رەخنەیی دەشێ بەچەندان بۆچوون و میتۆدی جیاواز پرۆسیسەبکرێ و بخوێندرێتەوە، بێ ئەوەی هیچ خوێندنەوەیەك وەك دوا خوێندنەوە خۆی بەیان بکات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چونکە دەکەوینە نێو فەزاو سنوورێکی دیاریکراوەوە، چونکە لەبەرامبەر شتێك دووچاری وەستان دەبین، دەمانەوێ لەوێوە بەشداری داهێنان بکەین، بەشداری یارییەکانی بەکەین، ئیتر لەوێوە ئەگەرچی بەهەمان شۆکی پرۆسەی نووسیندا تێدەپەڕین، ئەگەرچی لە پرۆسەی خوێندنەوەو لێکۆڵینەوەدا تەواو بڕوامان بەهاوسەنگی هەبێ، یان بەمانایەکی دیکە ئەگەرچی بەرامبەریش لە وجوددا نەبێ، یان ئازادی بنوێنێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانی بە هەمان شێوەی دەقی ئیبداعی پرۆسیسەی ئازادی خۆت بکەیت و چێژو خۆشی فەراهەم بکەیت. بەڵام دواجار نووسینی دەقی شیعری و نووسینی رەخنە دەکەونە نێو دەقی ئیبداعیەوە چونکە نووسین هەڵکۆڵینی ناخە، نووسین عەشقە، بۆیە من چێژ لەهەردوو پرۆسەکە وەردەگرم.

بەنیسبەت وەرگێڕان، من هەرگیز وەك وەرگێڕێك کار لەناو دەقی ئەسڵیدا ناکەم، لە وەرگێڕاندا حاڵەتێکی زۆر شازو تایبەتیم هەیە، حاڵەتێك کە لەنووسینی دەقی شیعری نزیك دەبێتەوە، من بەمانا باوەکە وەرگێڕ نیم، بەڵکو پرۆسیسەی وەرگێڕان دەکەم لەو کاتەی کە خەیاڵم سەرەکات، وەرگێڕان لای من حاڵەتێکی نادیارو شیعرییە، حەزێکی ساتەوەختەیە لەپڕدێ وك چۆن شیعر دێ، وەك چۆن خەیاڵی نووسین لەگەڵ خۆی دەمبات، من هەرگیز خۆم بە وەرگێر نازانم بەڵکو جاروبار حەزی وەرگێڕان تیاما چەکەرە دەکات.

پ11/ تۆ یەکێك بووی لەو نووسەرانەی دوای راپەڕین بەردەوام ویستووتە رەخنەی کوردی لەقالبی کلاسیکیەوە بخەیتە سەرسکەی قالبە میتۆدی و مەعریفییەکەی، لەنووسینەکانیشدا بەردەوام پرسیاری جۆراوجۆر بەدەردەکەون، بەرای تۆ لەبەرهەمهێنانی مەعریفەدا نووسەر بوونی خۆی ون دەکات، یان خوێنەر ؟ ئایا رەخنەی کوردی لەکوێی شوناسی خۆیدایە؟

- دەستەواژەی رەخنەی کوردی بۆخۆی هەڵگری قسەوباسی زۆرە، مەبەستمە بڵێم ئەو دەستەواژەیە ئەگەر بەشێوەیەکی زانستیانەو مۆدێرنانە سەیری بکەین، دەستەواژەیەکە دەکەوێتە نێو نەبوونەوە، چونکە وەك دەزانین رەخنە لەهەناوی دامەزراوە رۆشنبیریی و مەعریفی و فیکرییەکان لەدایك دەبێ، بەڵام لەو بارەیەوە رەخنەی کوردی وشەیەکی بۆ گوتن نییە، وەك چۆن توانای دۆزینەوەی هیچ شتێکی نییە تا پێی بڵێ، وێناکردنی کوردی لەو کایەیەدا دەتوانین بڵێین کوژوەتەوە، خەیاڵی کوردی هەمیشە کورتی دێنێ و بەدیار نەگوتراوەکان بێ جولە دەوەستێ، توانای پەردە هەڵدانەوەو بە دواداچوون و شیکردنەوەی کزە، دەشێ بەشێك لەو دەرك نەکردن و کەم توانایییەی بەکزبوونی یادەوەرییەو بەندبێ،بەشێکی بەئیفلیجی بونیادی بیرکردنەوە دەلکێ.

سەرەرای ئەوەش تائێستا کوردی نەیتوانیووە بەپێی قۆناغەکانی ئەدەب و هونەر، میتۆدێك، یان تیۆرەیەك بە پێی پێویستیەکان و بەشێوەیەکی رێکوپێك بگوازێتەوە، چ جای ئەوەی بتوانێ کار لەنێو ئەو

تیۆرو میتۆدانە بکات، تۆ بۆ ئەوەی قسەلە ژانرێکی ئەدەبی، یان هونەری بکەیت، دەبێ بونیادێکی فیکری قوڵ و پاشخانێکی مەعریفیو رۆشنبیری گەورەت دامەزراندبی، دەبێ خاوەنی پرسیای سەردەمی خۆت بیت، دەبێ هەڵگری جیهانبینی مۆدێرن بیت، قسەکردن لە میتۆدو تیۆر، قسەکردن لەپۆلێنکردنی ژانرە ئەدەبییەکان، قسە کردن لە رێبازەکانی ئەدەبو هونەر بەبێ دامەزراو، بەبێ تیۆریزەکردنی فیکرو مەعریفە، بەبێ رۆشنبیرییەکی گەورە لەبازنەیەکی تەسکدا خولدەخوات.
لەلایەکی دیکە لە بەر ئەوەی خوێندنەوە، یان رەخنەی نوێ بەمانا تەقلیدییەکەی وەك دەستەواژە بڕوای بەفرەییو جیاوازیو ئازادی هەیە، بۆیە ناکەوێتە نێو سێنتەرەوەو، یان بەمانایەکی دیکە بیر لە مەسەلەی ونبوون و بەرجەستەبوونی گەورە ناکاتەوە، بەڵکو بیر لە بەرجەستەکردنی زۆرترین "شیمانە" دەکاتەوە. کەواتە وەك چۆن دەق لەدەسەڵاتی بکەر رزگار دەکات، بەهەمان شێوە دەرگاش بۆ زۆرترین خوێندنەوەی دژ بەیەك دەکاتەوە

خوێندنەوە لای من حاڵەتێکە تەواو لەحاڵەتی پرۆسیسەکردنی نووسینی ئیبداعی نزیك دەبێتەوە، بۆیە من هەمیشە لەدەرەوەی دەسەڵاتی نووسەر، هەمیشە لەدەرەوەی دەسەڵاتی باوکانەی نووسەر، هەوڵدەدەم بەچێژی خوێندنەوە بگەم، هەوڵدەدەم زۆرترین شیمانەش بۆ خوێندنەران فەراهەم بکەم، زۆرترین دەرگاو پەنجەرەش بەسەر دەقدا بکەمەوە.

پ12/ رایەك هەیە دەڵێ تەکنەلۆژیا ئەدەبو رۆشنبییر دەکوژێت، ئێوە راتان بەرامبە ئەو بۆچوونە چییە؟

- ئێستا لەهەموو دنیادا بەچاوێکی دیکە سەیری مەسەلەی رۆشنبیرو رۆشنبیریی دەکرێ وەك چۆن مامەڵە کردنیش لەگەڵ ئەدەب تەواو گۆڕاوە، چونکە هەریەك لەکایەکانی ئەدەبو رۆشنبیریو فیکرو مەعریفە تایبە تمەندی خۆیان بەدەست هێناوە، ئەمرۆ گشتگیری وەلانراوە، وەك چۆن مەسەلەی رۆشنبیرو رۆشنبیریی رووبەرووی کۆمەڵێ ئیشکالیەتو پرسیارو گومانی سەردەم بۆتەوە، ئەوەش راستەوخۆ بە پێشکەوتنی تەکنەلۆژیاو زانستە مرۆییەکانەوە بەندە.
کەواتە چەمکی رۆشنبیر سەرەرای ئەوەی لەسەردەمێك لەسەردەمەکان شوێنی بالای بۆخۆی داگیرکردبوو، بەلام ئەمرۆ لەبەرامبەر گۆڕانە خێراو هاوچەرخەکاندا دووچاری بە پەراوێزبوون هاتووە، بەمانایەکی دیکە ئەگەرچی چەمکی رۆشنبیرو شاعیری گەورە لە لەسەردەمێك لەسەردەمەکان کاریگەری تەواوی لەکایە جیاوازەکانی ژیاندا هەبوو، بەلام ئەمرۆ وەك دەزانین نووسەری گەورەو رۆشنبیریی گەورە لەناوچووە، ئەوەش بۆ ئەوە دەگەرێتەوە کەچەمکی ئەدەبو رۆشنبیریی گۆڕانی بەسەردا هاتووە، چونکە گفتەکان زۆر ئاڵۆزن، رەنگە بەشێك لەگرفتەکانی رۆشنبیری گەورەو نووسەری گەورە پەیوەندی بەدابەشبوونی کایەکان و دابەشبوونی کۆمەڵگاوە هەبێ، دابەشبوونی توێژو چین و زمان، کەواتە ئەو نوسەرە گەورەیەی کە ئەمرۆ بتوانێ نوێنەرایەتی دابەشبوونی کۆمەڵگاو زمانی جۆاوجۆرو بیرورا جیاوازەکانی دنیا بکات، جگە لەوەهەم شتێکی دیکە نییە، ئەمرۆ بەپێی عەقلانیەتی سەردەم دروستبوونی کایە مەعریفیەکان و دابەشبوونی کایە کۆمەلایەتیەکان، بەپێی تایبە تمەندێتی دەکەوێتەوە، ئیتر چەمکی نووسەری گەورەو رۆشنبیریی

گەورە رووبەرووی کۆمەڵێك ئیشکالیەت بۆتەوە ، ئەمرۆ وەزیفەی رۆشنبیریی هەڵگریی ئیشکالیەتی جۆراوجۆرە، چونکە نەدەشێ بە هەمان ئامادەیی دوێنێ بێتەوە نە دەتوانێ کاریگەری دوێنێی لە پانتاییەکانی ئەمڕۆدا هەبێ، بەدیوەکەی دیکە کۆمەڵگاش لەنێو هەمان پرسیارو هەمان جیهانبینی نەماوەتەوە. بەڵام ئەوەش بەو مانایە نییە کە ئەدەبو رۆشنبیریی کەم بایەخ کرا بێ، نەخێر، بەڵام بۆ پانتایی تایبەتی خۆیو سیستەمی دیاریکراوی خۆی کورتکراوەتەوە.

ئەگەر لە خۆرئاوا گومانکردن بەرامبە شاعیری گەورەو نووسەری گەورەو رۆشنبیری گەورە بەرسیاری سەردەمو جیهانبینی سەردەمەوە پەیوەست بێ، ئەوە بەنیسبەت خۆرهەڵات ئامادە نەبوونی رۆشنبیرانو نوسەرانو بەجیهانبینی سەلەفیو بونیادی لەکارکەوتوەوە بەندە. بەمانایەکی دیکە ئامادەنەبوونی نوسەرانو ۆشنبیران بەنەبوونی پرسیاری سەردەمو رەخنەوە بەندە، رۆشنبیری خۆرهەلاتی رۆشنبیرێکی بنبەستووە، هەموو غەریزەکانی ژیانی لەخۆدا کوشتووە، هەموو یاخیبوونو رەتکردنەوەیەکی لەخۆدا متکردووە، رۆشنبیرو نوسەری خۆرهەڵات بەدەوام لەمیانی وەڵامە ئامادەکراوەکاندا درێژە بەژیان دەدە، بەردەوام لەنێو سنووری دیاریکراودا خۆی گرمۆڵە کردووە ، هەرگیز بیر لەساتەوەختی ئێستای خۆی ناکاتەوە، هەرگیز بیرلەوە ناکاتەوە کە لەرێگەی رەخنەو بەدوااچوونو کەشفکردندا ئەتمۆسفێرێك بۆ ئازادی بخاتەوە.

سازدانی گفتوگۆ: مەریوان هەڵە بجەیی